

Crna Gora
Ministarstvo ekonomije

**IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI AKCIONOG PLANA ZA SPROVOĐENJE
STRATEGIJE RAZVOJA ŽENSKOG PREDUZETNIŠTVA U CRNOJ GORI 2015-
2020. za 2019. GODINU**

Podgorica, mart 2020. godina

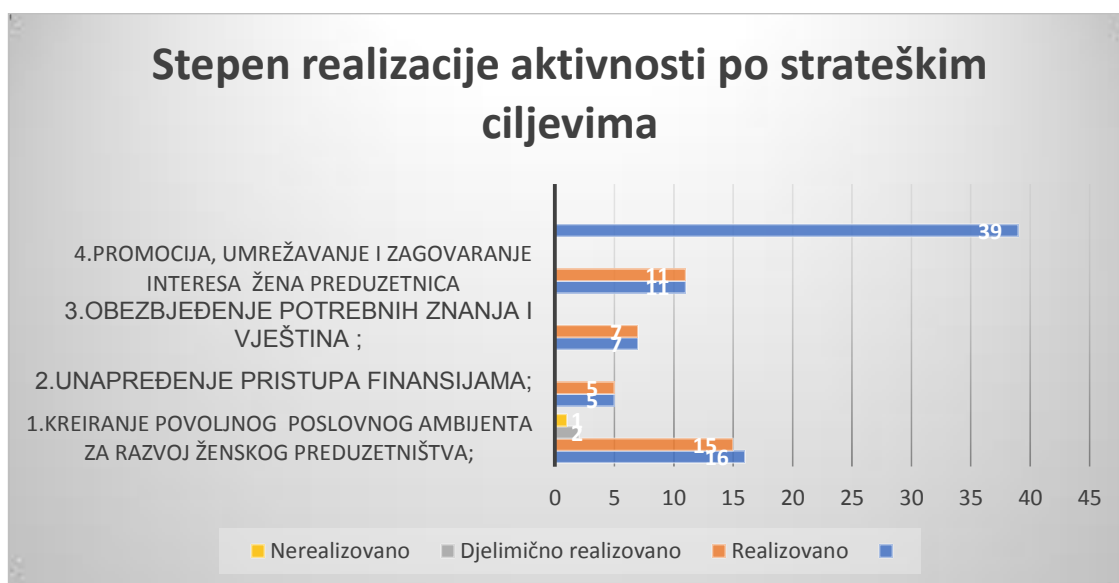
Uvodni rezime

Ministarstvo ekonomije kao koordinator izrade Strategije razvoja ženskog preduzetništva u Crnoj Gori 2015-2020. kontinuirano prati realizaciju sprovedenih mjera i aktivnosti u cilju podrške razvoju ženskog preduzetništva. Ministarstvo ekonomije je preuzelo obavezu da pripremi Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 2019. godinu i dostavi ga Vladi Crne Gore na usvajanje do kraja I kvartala 2020. godine. U kreiranju ovog izvještaja učestvovali su predstavnici institucija/organizacija koje su učestvovala u izradi Strategije i koje realizuju projekte i aktivnosti kojima se doprinosi razvoju ženskog preduzetništva u Crnoj Gori, svako sa stanovišta institucije koju predstavlja. Takođe, potrebno je napomenuti da je implementacija Akcionog plana u skladu sa sprovođenjem i Strategije MMSP.

Predmetni Izvještaj predstavlja analizu ostvarenih ciljeva, zadataka i aktivnosti u 2019. godini. Aktivnosti definisane u Akcionom planu su strukturirane kroz strateške ciljeve Strategije:

- Kreiranje povoljnog poslovnog ambijenta za razvoj ženskog preduzetništva;
- Unapređenje pristupa finansijama;
- Obezbjedenje potrebnih znanja i vještina ;
- Promocija, umrežavanje i zagovaranje interesa žena preduzetnica.

Od ukupno **39 aktivnosti** koliko je predviđeno da bude realizovano tokom 2019. godinu, **36 aktivnosti** je uspješno realizovano ili se realizuje u kontinuitetu, 2 aktivnosti su djelimično realizovane i njihova realizacija će biti dovršena u 2020. godini, dok **1 predviđena aktivnost** nije realizovana (nerealizovana aktivnosti se odnose na Razmotrene mogućnosti uspostavljanja inkubatora za početnice u biznisu), što predstavlja 92,3% celokupnu ispunjenost ukupno planiranih aktivnosti predviđenih za 2019. godinu.

Realizacijom aktivnosti definisanih Strategijom razvoja ženskog preduzetništva, teži se kreiranju neophodnih preduslova i osnova, na kojima će žene moći da iskažu ravnopravno svoje preduzetničke potencijale i unaprijede svoj položaj u društvu. Izvještaj pokazuje da se kontinuirano radi na realizaciji svih aktivnosti iz Akcionog plana i da je napredak ostvaren u realizaciji skoro svih aktivnosti.

Akcionim planom Strategije razvoja ženskog preduzetništva u Crnoj Gori 2015-2020. za 2019.godinu nijesu detaljno planirana sredstva, tako da ne možemo uporediti planirana i utrošena sredstva. U toku 2019.god stvarno je utrošeno **ukupno 1.574,628,00 €** za realizaciju aktivnosti predviđenih akcionim planom. Većina sredstava od 950,000,00 € utrošena je za finansijsku podršku ženskom preduzetništvu.

Posmatrano po izvorima sredstava, slijedi pregled realizovanih finansijskih sredstava:

Tabela 1. Izvori finansiranja u 2019. godini

Sredstva/ Izvori	Nacionalni budžet	EU fondovi i ostali izvori	Privatni sektor	Ukupno
Realizovana sredstva	1,377,648.00	100.000,00€	96,980.00€	1,574,628.00€

Tokom 2019.godine realizovan je veliki broj aktivnosti koje doprinose uspješnoj realizaciji Strateškog cilja 1. Unaprijeđenju povoljnog poslovnog ambijenta za razvoj ženskog preduzetništva. Unaprijeđene su savjetodavne i mentorske usluge. Postignuti sporazumi sa 16 opština koje su opredijelile 201.000€ bespovratnih sredstava za žensko preduzetništvo u Budžetima za 2019.god. Osim opština koje su sporazume potpisale prošle godine (Herceg Novi, Tivat, Pljevlja, Mojkovac, Rožaje, Bijelo Polje, Ulcinj, Podgorica, Bar i Danilograd) uključene su i nove opštine: Budva, Berane, Kolašin, Kotor, Gusinje i Plav.

- U okviru Strateškog cilja 2. Unaprijeđenje finansijske podrške, tokom 2019.godine IRF CG je u na osnovu 3 kreditne linije (Program podrške ženama u biznisu – UNDP/ Program podrške ženama u biznisu/ Program podrške ženama u biznisu – start up)
- podržao 25 projekata u vrijednosti od 800,000,00 €.

Pripadnicama ženskog pola je od strane ZZZCG, u 2019. godini, odobreno 13 kredita dodijeljeno je ženama za otvaranje 16 novih radnih mjesta.

Strateški cilj 3: Obezbjedenje potrebnih znanja i vještina U okviru ovog strateškog cilja realizovan veliki broj edukacija namijenjenih preduzetnicama. Više od 250 žena prošlo je kroz razne trening programe dizajnirane za postojeće i potencijalne preduzetnice.

Strateški cilj 4: Promocija, umrežavanje i zagovaranje interesa žena preduzetnica Učešćem na velikom broju međunarodnih i lokalnih konferencija, okruglih stolova i promotivnih događaja predstavnika institucija/organizacija iz CG povećana je informisanost i podignuta svijest o važnosti ženskog preduzetništva. Posebna TV emisije na RTCG koja se bavi tematikom žena u biznisu i menadžmentu, s posebnim akcentom na promociju ženskog preduzetništva od velikog je značaja za razvoja ženskog biznisa i podrška je procesima ekonomskog osnaživanja žena. Takođe unaprijeđena je i poslovna saradnja na lokalnom, regionalnom i međunarodnom planu.

Prikaz realizacije aktivnosti planiranih Akcionim planom Strategije razvoja ženskog preduzetništva u Crnoj Gori 2015-2020. upućuju na zaključak da je u izvještajnom periodu rađeno na velikom broju aktivnosti i da je napravljen zadovoljavajući efekat na unaprijeđenje podrške ženama preduzetnicama.

Razlog nerealizacije aktivnosti koje se *odnosi na* Razmotrene mogućnosti uspostavljanja inkubatora za početnice u biznisu leži između ostalog u činjenici da je Udruženje preduzetnica Crne Gore pisalo prekogranični projekat kome je prošao Concept note, i shodno tome planiralo aktivnost, ali projekat u konačnom nije odobren i zbog nedostatka sredstava aktivnost nije realizovana.

1. Ključni izazovi i prioriteti

Dalji napredak u razvoju ženskog preduzetništva tijesno je vezan za identifikaciju konkretnih internih potreba žena preduzetnica, ali i na eksterne faktore koji imaju strateškog uticaja na razvoj ženskog preduzetništva u Crnoj Gori. Takođe, žensko preduzetništvo je direktno povezano i sa uslovima u kojima posluju i sa napretkom MMSP sektora u celini i od unapređenja okvirnih uslova koji utiču na poslovanje MMSP. To se prije svega odnosi na prevazilaženje sledećih izazova:

- Složenost poslovnog ambijenta: Učena potreba za unapređenjem pravne regulative koja će značajnije prepoznati potrebe preduzetnica i kroz pozitivnu diskriminaciju olakšati njihovo poslovanje; dalje pojednostavljivanje administrativnih procedura i elektronske dostupnosti javnih usluga; predvidljivost pravnih i poreskih instrumenata;
- Dostupnost finansija: I pored specifišne finansijske podrške pojedinih institucija javnog sektora, učena je potreba obezbeđivanja lakšeg pristupa različitim izvorima finansiranja i uspostavljanja raznovrsnih finansijskih instrumenata shodno potrebama žena preduzetnica; nedovoljno razvijeni kapaciteti finansijskih institucija i preduzetnica za razvojem medjusobne saradnje;
- Obrazovanje i kapaciteti ljudskih resursa: sticanje potrebnih znanja i vještina u okviru formalnog obrazovanja i neformalnog učenja shodno sistemskoj analizi i utvrdjenim potrebama preduzetnica i MMSP sektora u celini i u tom kontekstu unaprijedjenje i podizanje kapaciteta pružaoca poslovnih i savjetodavnih usluga i u te svrhe posebno kreiranih programa;
- Nedovoljna konkurentnost preduzeća: zaokruživanje institucionalne infrastrukture; unapređenje specifično kreirane nefinansijske podrške shodno potrebama ženama preduzetnicama, od pokretanja biznisa, razvoja i dostizanja stabilne faze razvoja i spremnosti za izvoz; povezanost preduzetnica sa centrima znanja i razvoj inovativnosti; podsticanje preduzetnicaza uključenost u klastere i lance dobavljača; Jačanje udruživanja preduzetnica i njihove veće vidljivosti i promocije ženskog preduzetništva.

STRATEŠKI PRIORITET 1. KREIRANJE POVOLJNOG POSLOVNOG AMBIJENTA ZA RAZVOJ ŽENSKOG PREDUZETNIŠTVA

[illegible]

1.1.1.	Podrška razvoju postojećih kapaciteta i mehanizama podrške u opštinama, sa aspekta uticaja na žene preduzetnice	Podržan rad ženskog biznis inkubatora u opštini Rožaje	Broj realizovanih aktivnosti, Broj stanarki inkubatora – korisnica programa podrške UPCG izvještaj	Pružanje savjetodavne podrške od strane Kancelarije za razvoj ženskog preduzetništva opštine Rožaje (kancelarija je formirana u okviru projekta koji su ranije implementirali opština Rožaje, UPGGi FDES). Podršku savjetovanja koristile 2 stanarke inkubatora – korisnice programa.	Planirano je djelimično realizovano <i>(objašnjenje: 2 preduzetnice su bile stanarke inkubatora u kratkom periodu, što znači da je inkubator veći dio godine bio prazan. Samim tim, nije bilo moguće realizovati sve planirane aktivnosti).</i>	Nije bilo troškova	Intenzivirati saradnju sa drugim opštinama da se preispitaju mogućnosti uspostavljanja inkubatora
1.1.2.	Realizacija programa nefinansijske podrške MSP sa aspekta učešća i uticaja na žene preduzetnice	UPCG obezbijedila opremu potrebnu za rad Centra za razvoj poslovnih kompetencija za MMSP u Podgorici	Centar posjeduje neophodnu opremu za rad, Broj žena - polaznica programa obuke u Centru UPCG izvještaj	Centar kompetencija Podgorica posjeduje neophodnu opremu za rad. U Centru je održan čitav niz programa nefinansijske podrške (programi obuka UPGG, program konsultacija Biznis savjetovašta). Broj žena polaznica programa – 20	Uspješno realizovano	UPCG – 10,000 €	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti
1.1.3.	Analiza kapaciteta i realizovanih programa nefinansijske podrške MSP sa aspekta učešća i uticaja na žene preduzetnice	Utvrđen predlog programa za unapređenje nefinansijske podrške za žene preduzetnice	Realizovan program podrške razvoju ženskog preduzetništva	Ministarstvo ekonomije je nakon realizacije Programa za unapređenje konkurentnosti privrede za 2019. god utvrdilo da je značajno manji broj preduzetnica aplicirao za programsku liniju, pa je stoga donijelo odluku da se u Program za 2020 unesu dodatne stimulativne mjere za žene	Uspješno realizovano	Redovna budžetska sredstva	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti
Mjera: M3 – Pozitivnom diskriminacijom povećati učešće žena u programima podrške MSP u okviru realizacije svih relevantnih politika i planova i programa javnog sektora od nacionalnog do lokalnog nivoa							
1.3.1.	Utvrđene kriterijumi kojima se obezbjeđuje minimum učešća žena u programima podrške MSP	Povećan broj i iznos dodeljene podrške ženama u okviru programa podrške MSP	Izveštaj o realizovanim programima	Ministarstvo ekonomije je u toku 2019. godini, realizovalo Program za unapređenje konkurentnosti privrede za 2019. godinu, koji je sadržao 10 programskih linija, kroz koje je privrednicima dodijeljeno 1.661.460€ bespovratnih sredstava, koja se dodjeljuju kao subvencije (Podržano 26 preduzeća u	Uspješno realizovano	U stavci 2.12.3 navedena ukupna sredstva	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti

				većinskom vlasništvu žena)			
Mjera: M4 - Promocija preduzetništva i realizacija programa podrške namenjenih za samozapošljavanje žena (start-up)							
1.4.1.	Realizacija promotivnih aktivnosti u okviru javnog sektora i najšire javnosti o efektima realizovanih programa:	Povećana informisanost žena o preduzetništvu i programima podrške namijenjenih samozapošljavanju, Saradnja sa institucijama, lokalnim samoupravama, NVO, Saradnja sa medijima,	Izveštaji, TV emisije Promocija uspješnih žena preduzetnica putem emisije „Pokreni se“	ZZZCG kroz PR aktivnosti, saradnju sa medijima i učestvovanjem na konferencijama i okruglim stolovima kontinuirano upoznaje javnosti sa zanimanjima koje su tražene na tržištu rada i u kojima postoji manja zastupljenost jednog pola i radi na promociji ženskog preduzetništva	Uspješno realizovano	Redovna budžetska sredstva	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti
1.4.2.	Realizacija promotivnih aktivnosti u okviru najšire javnosti o efektima realizovanih programa	Povećana zainteresovanost žena da startuje svoj biznis	Održavanje skupova, radionica, okruglih stolova Promocija uspješnih žena preduzetnica kroz kampanju „Dobro iz Crne Gore“	Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Privredna komora, Unija poslodavaca i ostali akteri pojavljivanjem u velikom broju medija i konferencija aktivno rade na promociji ženskog preduzetništva Udruženje preduzetnica izradilo portal www.preduzetnica.me kroz projekat „Vjerujem da mogu“ (grant šema ZZZCG) Portal je namijenjen za informisanje i edukaciju. Na portalu se možete informisati o vijestima iz oblasti biznisa, ženskog preduzetništva, rodne ravnopravnosti i analize u Crnoj Gori, regionu i šire. Osim što ICT servisi obezbjeđuju savladavanje fizičkih barijera i rastojanja kao savremenost u poslovanju, servisi je adaptirani za osobe sa invaliditetom, u skladu s W3C standardima.	Uspješno realizovano	Redovna budžetska sredstva	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti

1.4.3.	Organizovan sajam ženskog preduzetništva	Podrška većoj vidljivosti ženskog preduzetništva	Izveštaji Ministarstva ekonomije i ostalih uključenih institucija	Udruženje preduzetnica Crne Gore organizovalo je međunarodnu konferenciju „Moć žene“ sa ciljem podsticanjana, jačanja i umrežavanja žena regiona i zagovaranja većeg učešće žena u kreiranju poslovnog okruženja i razvoja privrede. Konferenciju je pratio i sajam ženskog preduzetništva koji se organizovao od 17-19 maja u Mall of Montenegro.	Uspješno realizovano	GGrad 1.300,00€ MLJMP 2.600,00€ Donatori: 4.000,00€ Ukupno: 7,900.00	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti
1.4.4.	Organizovanje učešća žena preduzetnica na sajmovima u zemljama regiona i šire	Podrška većoj vidljivosti ženskog preduzetništva	Najmanje dvije organizovane posjete sajmovima sa prisutnim preduzeticama	PKCG: sajmovi u Mostari, Novom Sadu, Prištini, Tirani i Celju 20 preduzetnica	Uspješno realizovano	Sredstva po sporazumu o saradnji PKCG, ME, MORT, NTO i IRF, ukupan iznos 200.000€ (ukupno)	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti
1.4.5.	Organizovanje okruglih stolova na temu ekonomskog osnaživanja žena	Podrška edukaciji postojećih i potencijalnih preduzetnica	Realizovani okrugli stolovi sa što više učesnika	PKCG: Konferencija „U korak sa novim vremenom“ 80 učesnica/učesnika	Uspješno realizovano	700 eura	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti
Mjera: M5 - Promocija održivog preduzetništva i realizacija programa podrške za brzorastuće i inovativne poslovne poduhvate žena							
1.5.1.	Realizacija promotivnih aktivnosti u okviru javnog sektora i najšire javnosti o efektima realizovanih programa podrške postojećim biznisima preuzetnica	Povećan broj žena opstalih u biznisu, Definisani predlozi za unapređenje programa podrške	Skupovi, radionice, okrugli stolovi	Ministarstvo ekonomije je u toku 2019. godini, realizovalo Program za unapređenje konkurentnosti privrede za 2019. godinu, Podržano 26 preduzeća u većinskom vlasništvu žena i odrađena promocija uspješnih priča na Portalu analitika Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i IRF je takođe promovisalo korisnike svojih programa u medijima	Uspješno realizovano	Redovna budžetska sredstva	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti
Mjera: M6 - Uspostavljanje i unapređenje ženskih biznis inkubatora na nivou sva tri regiona uz povoljnije uslove boravka							
1.6.1.	Razmotrene mogućnosti uspostavljanja inkubatora za početnice u biznisu	Obavljeni pregovori sa opštinama Definisani ključna akteri	Potpisani sporazumi o saradnji Otvoren(i) nov(i) inkubatori za žene preduzetnice	Udruženje preduzetnica pisalo prekogranični projekat za otvaranje biznis inkubatora za početnice u biznisu ali projekat odbijen u finalnoj fazi.	Nije realizovano		
Mjera: M7 - Analiza regulatornog okvira obavljanja preduzetničke aktivnosti s posebnim aspektom na rodnost							
1.7.1.	Analiziran regulatorni	Utvrđen predlog za	Analiza	Urađena analiza i Procjena	Uspješno realizovano	Nije bilo troškova	Nastaviti sa

	okvir sa aspekta identifikovanih barijere za razvoj ženskog preduzetništva	izmenu propisa		postojećih mehanizama za podršku ženskom preduzetništvu' za 5 opština i to: Herceg Novi, Danilovgrad, Budva, Tivat, Kolašin.. Analize su dostavljene UNDP u okviru redovnih izvještavanja kao i Sekretarima Sekretarijata za preduzetništvo u pomenutim opštinama.			realizacijom aktivnosti
Mjera: M8 - Analiza regulatornog okvira obavljanja preduzetničke aktivnosti s posebnim aspektom na rodnost							
1.8.1.	Preispitati mogućnost smanjenja poreskih troškova u prvoj godini poslovanja žena preduzetnica	Olakšavanje poslovanja preduzetnica u startovanju biznisa	Predlog izmene propisa	UPCG pokrenula inicijativu za zajedničko djelovanje udruženja privrednika ka Ministarstvu finansija ali inicijativa nije do kraja realizovana. Bice realizovano u 2020.	Djelimično realizovano		
1.8.2.	Urađena anketa o regulatornim barijerama koje posebno dotiču žene preduzetnice	Identifikovane barijere kao osnov za pravnu analizu	Anketa o barijerama Predlog izmjene propisa	PKCG istraživanje	Uspješno realizovano	800 €	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti

STRATEŠKI PRIORITET 2. BOLJI PRISTUP FINANSIJAMA

	Planirane aktivnosti	Očekivani rezultati	Indikatori ostvarenosti Izvori verifikacije	Realizovane aktivnosti	Ocjena ostvarenih rezultata	Utrošena Sredstva i izvori	Preporuke
Mjera: M11 – Kreiranje i promovisanje posebnih grant programa za žene koje pokreću biznis (start-up program koji nije samo za nezaposlene žene)							
2.11.1.	Dodijeljena kreditna sredstva pod povoljnijim uslovima od tržišnih putem Inoviranog programa za kontinuirano stimulisanje zapošljavanja i preduzetništva u CG	Dodijeljena kreditna sredstva za projekte čiji su nosioci žene	Broj i iznos dodijeljenih kredita 30 kredita dodijeljenih ženama u iznosu od 150.000.00€	ZZZCG - u 2019. godini putem Inoviranog programa za kontinuirano stimulisanje zapošljavanja i preduzetništva u Crnoj Gori 13 kredita dodijeljeno je ženama za otvaranje 16 novih radnih mjesta	Uspješno realizovano	ZZZCG - 80.000,00€ Budžet	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti
Mjera: M12 –Unaprediti finansiranje ženskog preduzetništva u okviru IRFCG i ZZCG kreiranjem novih i unapređenjem postojećih instrumenata u skladu sa potrebama i mogućnostima žena preduzetnica, a čija će se dostupnost biti jednaka u ruralnim i urbanizovanim oblastima							
2.12.3.	Dodijeljena kreditna sredstva pod povoljnijim uslovima od tržišnih	Dodijeljena kreditna sredstva za projekte čiji su nosioci žene	Broj i iznos dodijeljenih kredita	Broj namjenskih kreditnih linija za žene u biznisu se nije mijenjao tokom 2019 godine, tako da i dalje Irf	Uspješno realizovano	IRFCG 800.000 € MEK 70.000€	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti

				CG ima aktivna 3 programa podrške za žene i to: Kreditna linija za žene u biznisu Kreditna linija za žene u biznisu UNDP Kreditna linija za žene u biznisu -start up Po osnovu navednih linija odobreno je 25 projekata u vrijednosti od 0,8 mil EUR Ministarstvo ekonomije je u toku 2019. godini, realizovalo Program za unapređenje konkurentnosti privrede za 2019. godinu, koji je sadržao 10 programskih linija, kroz koje je privrednicima dodijeljeno 1.661.460€ bespovratnih sredstava, koja se dodjeljuju kao subvencije (Podržano 26 preduzeća u većinskom vlasništvu žena)			
Mjera: M13 – Osnivanje garantnog fonda ili posebne garancijske sheme dostupne za žene preduzetnice za start-up kredite							
2.13.1	Pokrenuta realizacija programa garancija	Olakšan pristup kreditima	Broj dodijeljenih garancija Broj dodijeljenih kredita	Uspostavljen kreditni program uz podršku COSME garantnih šema čija se realizacija očekuje tokom 2020	Uspješno realizovano	Nije bilo troškova	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti
Mjera: M15 – Promovisanje specifičnih potreba žena preduzetnica u okviru saradnje sa bankarskim sektorom, koje treba da rezultira uspostavljanjem specifičnih bankarskih instrumenata namenjenih ženama preduzetnicama							
2.15.1	Promocija ženskog preduzetništva u okviru javnog i bankarskog sektora	Identifikovane mogućnosti za napređenjem bankarske ponude	Broj skupova, okruglih stolova	NLB banka organizovala bizns forum „Žene u biznisu: Nova vrijednost crnogorske ekonomije“, na kojem je uspješno promovisala žensko	Uspješno realizovano	Nema podataka	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti

				preduzetništvo i predstavila uspješne poslovne priče svojih klijentkinja			
2.15.2	Razmatranje mogućnosti za uvođenje novih instrumenata banaka za finansiranje žena preduzetnica	Povećana ponuda banaka uz povoljnije uslove	Broj finansiranih ženskih biznisa	EBRD je obavio pregovore sa bankama u Crnoj Gori i postignuti sporazumi o kreditiranju ženskog preduzetništva. Kreditne linije će početi 2020.god	Uspješno realizovano	Nijesu utrošena sredstva	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti

STRATEŠKI PRIORITET 3. OBEZBEĐENJE POTREBNIH ZNANJA I VEŠTINA

	Planirane aktivnosti	Očekivani rezultati	Indikatori ostvarenosti Izvori verifikacije	Realizovane aktivnosti	Ocjena ostvarenih rezultata	Utrošena Sredstva i izvori	Preporuke
Mjera: M16 – Razviti specijalizovane programe obuke na osnovu TNA čime će se osigurati pristup žena znanjima i vještinama potrebnim u različitim fazama preuzetničkog ciklusa uz subvencioniranje troškova							
3.16.1.	Realizacija treninga za preduzetnike/ce	Organizovani treninzi na teme koje prate različite faze preuzetničkog ciklusa	Lista učesnika/ca	APŽ je kroz projekat „Podsticaj ženskog preduzetništva kroz treninge i mentorstvo” i IPA projekta “Zajedno jači” održala treninge za 150 žena Projekat „Podsticaj ženskog preduzetništva kroz treninge i mentorstvo” sproveden je uz podršku Ministarstva za ljudska i manjinska prava, a budžet je iznosio 18.800,00 eura. Udruženje preduzetnica kroz projekat “Kreativne industrije i preduzetništvo” održalo treninge za 30 preduzetnica iz oblasti marketinga i brendiranja, komunikacija, prezentovanja, pisanja biznis	Uspješno realizovano	APŽ 18.800,00€ UP 7.480,00€ Ukupno: 26,280.00€	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti

				plana, osnova za pokretanje biznisa u kreativnoj industriji.			
3.16.2.	Edukovanost budućih korisnica kredita (edukacija uvrštena u proceduru dodjele kredita)	Povećano znanje o preduzetništvu	Broj edukovanih žena – 50 budućih preduzetnica	Kroz programsku liniju Podrška preduzetništvu koju realizuje Ministarstvo ekonomije obučeno je <u>10 preduzetnica</u> APŽ održala obuke za 20 preduzetnica koje zele da apliciraju za kreditna sredstva Udruženje preduzetnica Crne Gore kroz projekat "Ja znam" podržan od strane MLJMP, kroz teorijski i praktičan rad obučelo <u>20 žena</u> sa zavoda za zapošljavanje sa ciljem pokretanja i razvoja privatnog biznisa Teme: -Pravni i institucionalni okvirom za razvoj privatnog biznisa; -Od biznis ideje do cilja, -Marketing i brendiranje; -Uloga računovodstva u biznisu; -Komunikacija u poslovanju; -Osnove javnog nastupa. Udruženje preduzetnica Crne Gore kroz projekat "Ključ je u rukama žene" održalo treninge za <u>20 žena</u> potencijalnih i aktivnih preduzetnica sjevernog područja e. Projekat još traje. 14.048,00€	Uspješno realizovano	UP 8.600,00€ 14.048,00€ Ukupno: 22,648.00€	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti

Mjera: M17 – Uvesti posebne programe mentorstva i savjetodavne podrške za žene u svim fazama poslovnog razvoja i da budu dostupni ženama iz sva tri regiona Crne Gore, te da su prilagođeni radnom vremenu i obavezama žena preduzetnica							
3.17.1.	Dodatno razvijen program savjetodavne podrške za preduzeća u vlasništvu žena preduzetnica	Pružene usluge (besplatne) savjetodavne podrške za žene preduzetnice u svim fazama poslovnog razvoja	Broj korisnica usluga savjetovanja Izveštaji UPCG	UPCG realizovala savjetovanu podršku preduzećima u vlasništvu žena. Broj korisnica usluga savjetovanja UPCG - 32	Uspješno realizovano	Redovna sredstva	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti
3.17.2.	Biznis savjetovilište za žene i mlade u Glavnom gradu	80 korisnica/ka usluga savjetovilišta, 20 osnovanih preduzeća	Izveštaji APŽ	Biznis savjetovilište za žene i mlade u Glavnom gradu realizovano je i tokom čitave 2019. godine Ukupno 70 žena i mladih koristilo usluge mentorinaga u Biznis savjetovilištu, napisano preko 15 biznis planova, preko 5 novih biznisa	Uspješno realizovano	Volonterski angažman članica APŽ	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti
3.17.3.	Projekat Podsticaj ženskog preduzetništva kroz treninge i mentorstvo	Projekat će se sprovesti u 6 crnogorskih opština: Danilovgrad, Bar, Ulcinj, Kolašin, Mojkovac i Bijelo Polje. Uključeno 20 žena u svakoj opštini, ukupno 120 korisnica programa.	Izveštaj APŽ	- APŽ je tokom 2019. godine sprovela Projekat „Podsticaj ženskog preduzetništva kroz treninge i mentorstvo” u 6 crnogorskih opština: Danilovgrad, Bar, Ulcinj, Kolašin, Mojkovac i Bijelo Polje sa 120 korisnica koje su dobile podršku. Podrška se odnosila kroz 3 servisa: 1) motivaciono savjetovanje 2) dvodnevni grupni trening / obuka 3) individualni mentoring. Organizovane dvije tematske regionalne konferencije u Baru (25 učesnica) i Bijelom Polju (34 učesnice, mediji, lokalna samouprava) koje su okupile preduzetnice i one koje planiraju da započnu sopstveni biznis. Prezentnovani su svi programi podrške ženskom	Uspješno realizovano	Navedeno u okviru stavke 3.16.1	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti

				preduzetništvu.			
3.17.4	Realizacija projekta Zajedno jači (INTERREG program prekogranične saradnje Hrvatska-Crna Gora-BiH)	60 žena u centralnom i južnom regionu prošlo edukacije. 30 žena uključeno u prekogranični inovativni e-klaster	Izveštaj APŽ	Korisnicama projekta pružena edukativna i mentoring podrška. Formiran prekogranični e-klaster, kao i klaster Ljekobilje na nacionalnom nivou. Ukupan budžet APŽ kao partnera u projektu 214.340,00 (ukupno trajanje 27 mjeseci)	Uspješno realizovano	APŽ 100.000€	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti
Mjera: M18 - Unaprijeđenje postojećih programa obuke za preduzetnice (potencijalne i postojeće) shodno njihovim kapacitetima, interesovanjima i potrebama uz angažovanje i uspješnih žena preduzetnica koje bi polaznicama prenosile svoje znanje i iskustvo iz prakse							
3.18.1.	Kreiranje programa obuke za preduzetnice (postojeće i potencijalne) u Centru za razvoj poslovnih kompetencija za MMSP u Podgorici	Realizovan program obuke u Centru za razvoj poslovnih kompetencija	Broj realizovanih obuka, Broj žena polaznica obuke UPCG izvještaj	U Centru kompetencija Podgorica, UPGC realizovala 2 programa obuka UPGC i učestvovala u pružanju konsultantskih usluga kroz rad Biznis savjetovaništa (1 mjesečno). Obuke i program savjetovanja prošlo 20 žena	Uspješno realizovano	UPCG – 10.000 EUR	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti

STRATEŠKI CILJ 4. PROMOCIJA, UMREŽAVANJE I ZAGOVARANJE INTERESA ŽENA PREUZETNICA

	Planirane aktivnosti	Očekivani rezultati	Indikatori ostvarenosti Izvori verifikacije	Realizovane aktivnosti	Ocjena ostvarenih rezultata	Utrošena Sredstva i izvori	Preporuke
Mjera: M20 - Sprovođenje kampanje o značaju ženskog preduzetništva od nacionalnog do lokalnog nivoa na svim medijima, uz kontinuirane tv i radio emisije i novinske priloge							
4.20.1.	Kontinuirana realizacija medijske kampanje namijenjene promociji ženskog preduzetništva (i menadžmenta)	Promocija uspješnih poslovnih žena (preduzetnice i menadžerke), kao i uloge i značaja ekonomskog osnaživanja žena (kroz razvoj ženskog biznisa, razvoj ženskih poslovnih mreža/asocijacija,	Izveštaj UPGC; Clipping medija	UPGC realizovala niz aktivnosti namijenjenih medijskoj promociji uspješnih poslovnih žena - preduzetnica i menadžerki. PKCG: Intervjui u Glasniku PKCG	Uspješno realizovano	Redovna sredstva	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti

		povezivanje i međusobnu saradnju poslovnih žena)					
4.20.2.	Realizacija medijske kampanje	Minimum 50 objava/gostovanja u elektronskim medijima i društvenim mrežama	Izveštaj APŽ	Realizovano preko 50 objava/gostovanja u elektronskim i printanim medijima, preko 50 objava na društvenim mrežama	Uspješno realizovano	Nijesu potrebna sredstva	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti
Mjera: M21 - Unaprijediti kapacitete udruženja poslovnih žena, jačati umrežavanje i međusobnu saradnju preduzetnica, posebno na lokalnom nivou, Jačanje, kao i saradnju žena preduzetnica sa drugim udruženjima (networking) i promocija svetskih trendova (npr. koncept "coworking")							
4.21.1.	Kontinuirani razvoj postojeće saradnje i podrška daljem radu i razvoju APŽ	Unaprijeđena postojeća saradnja UPGC i APŽ	Broj zajedničkih aktivnosti, Broj aktivnosti podrške Izveštaj UPGC	UPGC realizovala više aktivnosti koje uključuju podršku radu APŽ. UPGC i APŽ realizovale 2 zajedničke aktivnosti	Uspješno realizovano	Sredstva već pomenuta kroz druge aktivnosti	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti
4.21.2.	Razvoj saradnje sa drugim udruženjima poslovnih žena u zemlji i na međunarodnom nivou	Unaprijeđena saradnja i umrežavanja žena preduzetnica i podrška internacionalizaciji njihovog poslovanja	Potpisan memorandum o saradnji Izveštaji UPGC i PKCG	UPGC realizovala niz aktivnosti koje imaju za cilj jačanje saradnje sa udruženjima preduzetnica iz inostranstva, kao i međusobno umrežavanje preduzetnica i menadžerki (Gruzija - Tbilisi, Srbija – Novi Sad, Turska).	Uspješno realizovano	Sredstva već pomenuta kroz druge aktivnosti	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti
4.21.3.	Kontinuirana saradnja poslovnih žena na lokalnom i regionalnom nivou	2 okrugla stola, 1 regionalna konferencija, 1 konferencija na lokalnom nivou	Izveštaj APŽ	Održana dve tematske konferencije u Baru i Bijelom Polju. Članice APŽ učestvovala na tri regionalne konferencije (Sarajevo, Tuzla, Dubrovnik). PKCG: Dubrovnik, Hrvatska Arta, Grčka 4 preduzetnice	Uspješno realizovano	APŽ 6.000,00 iz PKCG 1500€ Ukupno: 7,500.00€	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti
4.21.4	Uspostavljanje saradnje sa drugim udruženjima u	Unapređenje umrežavanja i internacionalizacija	Memorandumi o saradnji Izveštaj o	UPGC dogovorila saradnju sa udruženjima, pri čemu je konkretizacija tj. potpisivanje	Uspješno realizovano	Nijesu potrebna sredstva	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti

	zemlji i na međunarodnom nivou	poslovanja Razvoj novih usluga	realizovanoj saradnji Izveštaj UPGC Izveštaj PKCG	mešunarodnih sporazuma/memoranduma planirano za naredni period			
Mjera: M23 – Uvođenje godišnje nagrade za žene preuzetnice i žene menadžerke uz promociju na svim nacionalnim i lokalnim medijima, uz finansiranje od strane javnog sektora							
4.23.1.	Uvođenje godišnje nagrade	Realizovana manifestacija dodjele nagrada	Izveštaj APŽ	Dodijeljena priznanja za doprinos radu APŽ na svečanosti koja je realizovana za obilježavanje desetogodišnjice rada APŽCG.	Uspješno realizovano	APŽ 5.500,00€	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti
4.23.2.	Dodjela godišnjih nagrada uspješnim menadžerkama	Realizovana manifestacija dodjele nagrada	Izveštaj UPGC	Drugu godinu zaredom, UPGC je dodijelila godišnje nagrade „NAJ menadžerke u Crnoj Gori“ (12 ravnopravnih nagrada za menadžerke iz privrede, javnog sektora, civilnog sektora i medija). Dodjela nagrada upriličena je u okviru događaja koji su zajedno organizovale UPGC i APŽ	Uspješno realizovano	UPGC 15.000€	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti
Mjera: M24 - Uspostavljanje kvalitetnih i ažurnih baze podataka članstva udruženja žena preduzetnica i formiranje jedinstvenog registra							
4.24.1.	Razvoj elektronske baze podataka	Dostupnost podataka o članicama UPGC	Baza podataka UPGC Izveštaj UPGC	UPGC redovno ažurira podatke o članstvu PKCG: Baza preduzetnica prema predatim finansijskim iskazima	Uspješno realizovano	PKCG 4.699€	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti
4.24.2.	Baza podataka članica APŽ	Nove članice, ukupno 20	Izveštaj APŽ	Asocijaciji pristupilo preko 20 novih članica	Uspješno realizovano	Nijesu potrebna sredstva	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti
Mjera: M25 – Uspostaviti stalni dijalog i saradnju udruženja preduzetnica sa predstavnicima javnog sektora od nacionalnog do lokalnog nivoa (vladine institucije, parlament, lokalne samouprave itd.), radi predstavljanja i ostvarenja svojih poslovnih interesa							
4.25.1.	Saradnja APŽ sa javnim sektorom na lokalnom i nacionalnom nivou	Održano 5 sastanaka sa predstavnicima/cama institucija	Izveštaj APŽ	APŽ i predstavnici/ce institucija. Održano preko 10 sastanaka sa predstavnicima/cama institucija na lokalnom i nacionalnom nivou.	Uspješno realizovano	Nijesu potrebna sredstva	

2. Zaključci i preporuke

2.1. Zaključci

Prikaz realizacije definisanih aktivnosti upućuje na zaključak da je u izvještajnom periodu rađeno na velikom broju aktivnosti i da je napravljen zadovoljavajući efekat na unapređenje i dostupnost finansijske i nefinansijske podrške ženskom preduzetništvu. Takođe, potrebno je napomenuti da je veliki broj projekata podrške razvoju ženskog preduzetništva realizovan na principu odozdo-na-gore, u okviru privanog i NVO sektora. dU narednom periodu potrebno je nastaviti sa postojećim programima podrške, kao i razvoj novih, kao i snažnijoj koordinaciji u proces planiranja i realizacije programa u okviru javnog, privatnog i NVO sektora, a sve u cilju ostvarenja definisanih ciljeva Strategije tokom poslednje godine njene realizacije.

2.2. Preporuke

Nalazi i preporuke ovog Izvještaja, čine osnov za sprovođenje daljih aktivnosti na razvoju ženskog preduzetništva. U koncipiranju preporuka za naredni period korišćeni su sljedeći kriterijumi:

- Nivo ostvarenja i realizacije aktivnosti definisanih u okviru „Akcionog plana Strategije razvoja ženskog preduzetništva u Crnoj Gori 2015-2020., za 2019. godinu“;
- Preliminarne preporuke SBA dokumenta o ostvarenom napretku u ovoj oblasti.

Takođe, uočena je potreba da se tokom 2020 godine u skladu sa raspoloživim mogućnostima izvrši evaluacija realizacije Strategije, a čiji nalazi bi bili uključeni u proces kreiranja nove Strategije ženskog preduzetništva za period 2021-2024.

Na tim osnovama, u narednom periodu mjere podrške, shodno principu kontinuiteta trebaju tokom 2020 godine biti usmjerene na:

- Dalje unaprjeđenje poslovnog ambijenta za preduzetnice i sektor MMSP u cjelini,
- Dalje unaprjeđenje argetirane finansijske podrške preduzetnicama,
- Dalje unaprjeđenje potrebnih znanja i vještina potencijalnih i postojećih preduzetnica u različitim fazama razvoja biznisa,
- Dalje unaprjeđenje promocije i umrežavanja preduzetnica koje će obezbjediti veću vidljivost i uticaj na donosiocje odluka

Posebno izdvajaju preporuke za realizaciju sljedećih mjera:

- Pokrenuti inicijativu za preispitivanje mogućnost smanjenja poreskih troškova u prvim godinama poslovanja žena preduzetnica²,
- Unaprjeđenje pristupa finansijama, posebno imajući u vidu formiranje Garantnog fonda što je od posebnog značaja za žene u biznisu,
- Pokrenuti inicijativu ka komercijalnim bankama za uspostavljanje specifičnih finansijskih instrumenata i otvaranje posebnih kreditnih linija za žene preduzetnice,
- Unaprjeđenje poslovnih usluga i poslovnog savjetovanja na osnovu analize potreba i na tim osnovama kreirane specifične programske podrške preduzetnicama; jačanje poslovne infrastrukture (biznis centara i inkubatora),

² Ovo je posebno bitno ako imamo u vidu da prema istraživanjima Svjetske banke jednaka zastupljenost žena i muškaraca u privredi rezultira povećanjem ukupnog BDP-a za čak 20%.

- Unaprijeđenje nefinansijske podrške početnicama u biznisu (informacije, treninzi, konsalting, mentoring, itd) i povezivanje sa finansijskom podrškom za pokretanje biznisa žena preduzetnica.

Značajne su i preliminarne preporuke Small Business Acta - SBA po kojima je neophodno:

- Podsticati eko-sistem za žensko preduzetništvo. Formirati Radnu grupu od više „stake holder“-a, zaduženu za godišnji monitoring strategije ženskog preduzetništva, koja treba da uspostavi formalnu saradnju sa svim relevantnim vladinim i nevladinim organizacijama. To bi omogućilo Vladi da ima potpunu sliku o ženskom preduzetništvu i da finansijski podrži implementaciju strategije za žensko preduzetništvo.
- Jačati monitoring i evaluaciju inicijativa za podršku ženskog preduzetništva. Trebalo bi posvetiti veću pažnju izradi rodno osjetljivih statističkih podataka kao i sprovođenje nacionalnog izvještaja o procjeni ženskog preduzetništva u Crnoj Gori, koje bi bilo korisno za dalje promoviranje ženskog poduzetništva.

Nalazi i preporuke ovog Izvještaja, čine osnov za sprovođenje daljih aktivnosti na polju podsticanja razvoja ženskog preduzetništva u Crnoj Gori.